

<u>Innehåll</u>	<u>Sid</u>
1. Om språk och seder i Alanäs socken	1
2. Husförhörböckerna m.m.	16
3. Gamla mått	22
4. Gammal skrivstil	26
5. Övernaturliga händelser	28
6. Birger Källberg	36

Näverrep

Nybyggarna gjorde rep av
näver och granrötter och
bindslen av björkvidjor

Om språk och seder i Alanäs socken.

Dorotea år 1832. Meddelat af bondedottren tjenstepigan Sara Märta Hindricsdotter från Västra Tåsjo, född år 1805.

Nedskrivet av kyrkoherde Jonas Nensén i Dorotea.

Sil 28.

Erik Ersson Kjellström född 1717

gift 1752 med

änkan Karin Jakobsdotter född 1711

Barn:

d Anna f. 1753 20/8

d Brita f. 1755 16/12

Dottern Brita gifte sig 1774 med Henrik Jonsson, Västra Tåsjo.

Det är deras dotter Sara Märta, som som åsyftas här ovan. Hon var anställd hos kyrkoherde Nensén i Dorotea. Hon kallas i texten för auktor (auct.) = berättare.

1.	tösa, stårsa	flicka, stinta, jänta	
2.	strek, pl. strätjan	gosse, gossar	
3.	souan, uren	får, lax	
4.	röra, gukkun	röding, gök	
5.	goffar, gommor	farfar, farmor	
6.	mä, vä, dä, jeg	mig, vi, ni, jag	
7.	melikmärtjen	binnikemasken	
8.	skyra, limen	skata, kvast	
9.	söllan	golvtilljor	
10.	jåa, ditja	lie, dike	
11.	brua, brura.	bro, brud	
12.	tjällträ, hul	grythängare, vind	
13.	röfra, kämmröfra	härva	
14.	smör, gås	mycket, litet smör	
15.	messesmör	messmör	
16.	äggs smör	äggröra	
17.	gifvan	portion åt ko	
18.	ullstriga	brukas vintern mäkka	(mäkka=yilleskjorta)
19.	strystriga	brukas av kvinnor och män på sommaren	
20.	bryna	brynsten	
21.	väfben, vinn	vävstol, revträd	
22.	truen	d:o tramp.	
23.	rakkstarhjon	räfsare	
24.	råka	räfsa	
25.	katt, kuret	lekatt, ofrågen	
26.	rångt, stutt	avogt, kort	
27.	bäntja	bänk	
28.	fättja	kobenlingar	läder.
29.	kosikka	ar till ovan-bakbenlingar till under-	
		lappmarksnybyggare, brukas till skor, frambenling-	
30.	furu, klut	gammal tall, halsduk	
31.	stabben, kabben	huggkabbe, vedklabb	
32.	bören	med- eller eftervind	
33.	fjure, nustre	strand, båthus	
34.	tuta, tuten	muren	
35.	grofva	innersta delen av spisen	
36.	ovettu, sa ettru	ovettig, så elak	
37.	sjön ä jäme	håller på och sörjer, fryser	
38.	glip, glipungan	grina, grinungan	
39.	klip	gäla fisk	
40.	säfva	långt trint gräs med vit tofs	
41.	hära	kort gräs, tjockt vid roten	(hera)?
42.	föreln	växer i tjärnar	
	töreln	användes i smörkärnan att stöta med	

H. Dorothea är 1872: middy. af Bonded. Dysti-
 sig. Sara Martha Lindrius af gr. W. Pajon,
 född år 1805. Om språk, seder & klanas Söden:

1. Söja, Störja, ^{Ganta} flida, stoma,	25. Katt, kuret, Gätt: ofragu.
2. Stred, ströjen, Gosh.	26. rängt, stutt, afrogt, huret.
3. Sowan, Uorn, Gai, laa.	27. häntja, isank.
4. Aora, kullön, boding, Gai.	28. Fättja, ^{h. S. om 2. D.}
5. Goffar, Gommer, fjar, Gmor.	29. Koppida, ^{Stilofa. K. om 1. D.}
6. Mä, vä, dä, jag, mig, vi, ni, jag.	30. Furu, Blut, g. Pall: Habbud.
7. Mulidmärtjen, somismast.	31. Stäbbon, Rabbon, huggkabb, vid.
8. Skjara, Sinen, bhata: guret.	32. Söru, mid. eftervind.
9. Söllen, golftulljer:	33. Spure, Nuffte, praud, bälkhu.
10. Jaa, Ditja, lia. d. De.	34. Puta, Puten, muron.
11. Sörua, Sörua, bra, Söru.	35. Grefson, merstädy, af yuisen.
12. Sälthid, Thal, grythallgar.	36. ovettu, jaettu, ovittaj: vä clud.
13. Pösta, hämlösta, harswa.	37. Sön d jäme, hof-pä löfer, fuf.
14. Smor, Gai, myed, btepmox.	38. Glin: gupllngin, grina, grindng.
15. Musp Smor, mussp mor.	39. halip, gula fisch.
16. Hägsmor, äpprotä.	40. Säfwa, Gt, frind, gräs, m. hrit.
17. Gofwan, portin at sö.	41. Stära, huret, s. f. f. d. v. r. s.
18. Ullstriga, tr. v. ten, Mädda,	42. Sörla, fjärna.
19. Strystriga, tr. Qu. emän Söru	
20. Söryna, Söryns ten.	
21. Sjösten, Vinn, västol, restid.	
22. Söru, se strömy.	
23. Raddstasjon, Rästare.	
24. Rada, räpa.	

1. Drank-vällinga, uppkokas, drank lades i vatten i kokgrytan och kokades. D:o som hölls kraftig. Man sade: "Drankvälling ger styrka i benen åt karan, som ska gå i skoija".
2. Mäsk, även av den bakade de ett tunnbröd, som var rött, torrt och osmakligt, därav bröts fullt i drankvällingen. Hängdes å stänger i stugan, varför, när de skulle äta, var och en lätt rev ned sitt stycke bröd.
3. Tunnmjölksgröt, ätes med bröd till frukost sommarmornar. Brukas å slåttern. Lägges i ask åt vallhjonon, som därjämte fick en brödkaka och mjölk i sin flaska.
4. Rofbrö, brukas sommarmornar till frukost. Var sött. Rovor stekas i ugn, när de baka, och även lägges i bakstuguugnen, när där eldas.
5. Rofgillen, är en välling av rovor. Likaledes sönderstampade brukas till bröd. Rovor är jämtlänningarnas favoritfrukt. Rötter, potater ätas såsom de äro.
6. Pannost, stekes i kittel; färdig å kanten runt ikring vitost till krus eller såsom prydnad, brukas vid kalaser.
7. Ärtergröt, brukas sommaren å slotten.
8. Flottmelja, hvar och en bröt bröd i sin skål, öste derofvan spa och flott. Brukas fettisdag och jul.
9. Kojärna, lägges i korndegen, häraf göres tunnbröd, som är ganska mört och gott. Af fårhjärna t.o.m. bättre. När järnan vattlägges och således renas från blod, lägga de den i en hel stor bakning, hvaraf allt brödet blir mjukt och gott. Men brukas ej blandas (med) mjölk, emedan brödet då ej blir mört.
10. Paltbröd, brukas mycket. Lever brukas till kamsa (palt).
11. Kalfost, det är kalfdans.
12. Messestampa, mese fjerding. Hafva fulla fjerdingar med mese vintern. De som hafva blott 7 a 8 kor, köpa mese af andra och betala en riksdaler pundet. Det brukas vintern i brist af mjölk till välling.
13. Filbullan, när de hemkommer från bodarna, sila de första kvällen grädda med mjölk åt hvar person i hvar bulla (skål), att stå och tjockan, såsom välfägnad från bodarna.

1. Drankvälling, upphöjt. Drank lades i vatten i kokgrytan, o. kok. 1/2 som hölls kraftig: men jodi: Drank, ge tjarda i bomen ät heran, u. jagga i Sverige.
2. Mäsk, äfr. af den badade de c. Sunnbe, var vitt, tätt, o. smagt, kraf brot fullt i drank: hängdes i stänger i stufvan, huf, när de skulle äta, hv. en latt rj ned vitt, stj de brod.
3. Sunnmjölsgröt, äter med brod full frukost Sunnmorng: br. i stöt: laggs i äfr. at Waltje, j. därjmit feid e. brodskada o. mjölk i sin eldas flaskka: (i ugn, när de bada, äfr. laggs i badstufan ugn, när de)
4. Profbrod, br. Sunnmorng full frukost: var jodi. Profvor, stes i
5. Profgillen, ar e. välling af profvor: de h. skriftam. Profvor fr. full brod. Profvor, ar jmit. favorit frucht: rotter, potater äter
6. Sunnost, jidi i kättel; färbig lades i horn rundt iker. huf of full kring. fr. jnyde: br. vid Calaper.
7. Skotgröt, br. Sunn i stöten. (br. Pittisdy. o. juhl)
8. Skottmelja, hv. en brot brod i sin stäl, oft derofran syna e flott.
9. Profjärna, laggs i huvudogen, huf goro fumbrod, j. d., ganska mott e godt: af des järna, t. o. m. fätr: när järnan vatt laggs e jag. rmas fr. blod, lagga de den i e. hel stor bading, huf att brod bli mott e godt, men br. e. mjölk, imed. brod da e. huf mott.
10. Profbrod, br. mjukt: seper, br. full Rampja / Palt.
11. Profost, d. a. Kalpdan.
12. Mehstampa mehst: hafva fulla stjör med meh v. fin; d. y. hafva blott ya o. hor, huf meh af aude o. bet, en Prof. Waltje, d. br. v. fin i brot af mjölk full väll.
13. Silvullan, när de hunk. fr. hodane, jila de i sta gräl. gradda med mjölk at hv. Person i hv. bulla, att sta e stodna, j. väljagd fr. stod.

14. Myrfila, på samma sätt såsom det förra, till exempel, när också kor voro hemma, silades i slutet af veckan i hvar bulla åt slottsfolket, att vara färdig till lördag, när det hemkom från myrorna.
15. Jämtlänningarna äta mycket bröd, det skall vara med till nästan all mat. Örkdag (vardag), i allmänhet dålig mat, men helgdagarna och till bättre god. Äro gästfria både mot känd och okänd. Vintermat mäst salt fisk, rofvor och messe, hvilken hafves i fjerdingar hela vintern. Blott söndagsmorrn gröt, hvardagskväll köttsoppa eller dylikt. Fattige brukar fånga i småsjöarne abborr och mört, hvilka de lägga i badstufvulavarna att torka, och brukas i stället för bröd. Sommaren samla sig föregångsfolk från flera gårdar att dra not åt slottsfolket som ej har tid att fiska. Med småsill följer i not äfven gädda, lax o. s. v. Lake, gäddor torkas. Små sjösill insaltas och stekes vintern. Sik fiskas vintern å nät. Brax, id, mört finnas hvarken i Flåsjön eller Tåsjön, å sednare någon i mannaminne, auctors (berätterskans) fader sett en mört. Ål å isnät i Flåsjön.
16. Bröllop, hållas här 8 dar. Men gästerna bestodo sig nästan mat och brännvin sjelfve, emedan deras portioner deraf, som skänktes brudfolket, när de ankommo, voro alltför dryga, t. ex. hvart hushåll, som skulle gästa medförde följande:
1. 50 tunnbröd. Men vid affärden fingo gästerna matsäck af
 2. 20 knäckebröd. all slags mat. Torsdagen kallas Upphöjnings-
 3. 8 - 10 bullar. dag, emedan brudfolket då skulle höijas:
 4. 1 kanna brännvin karlarna brudgummen, qvinnorna bruden. Nu var
 5. Smör, stekar. lika ymnigt och grant med mat såsom första dagen, men stormsam och orolig, en kamp mellan gamla och unga, då de förra ville rövva från de sednare brudparet. Om gummorna t. ex. tappade, fingo de hjälp af gubbarna, - detta allt under oreda, sorl och ideliga hissande. Så vida någon gång hänt att därunder brudparet nedfallit, lär nu

14. Myr Gila, p. 4. 4. af det forre, t. e., nær ved de 1000 vore humma, vilde i slut af vreden i vor. Bulla at støt flkt; att vore fald till Gørde, nær det hemkom for myrrerai...

15. Jämt. afa myr det brød, det skall vore med till nästan allmat: Brød dag i almog. dag med, men Helt gøst. = till batten god. äro gästfri både mot händs och änd. Helt mat mest fält fisk, ropor = murk, hän hafri i Spind = hela stän: Stott ford: moder grot, svord: gualle. hätt sjö y. dy: Fättig br. fäuga i sjö y öerne äbber = mört, hän de lägga a hadt frule af att torra, = br i stallet for brød. Som janla sig for sig sig fr. fr. gird: att dra not at stott flkt y. ej har tid a. göra. med hän fill föjer i not af. gadda, 2 ax, a. 4. 8. 2 axi, gäddor fordas: smä y ö fill in faller a peder stän: lid för hän stän a net. brax, id, mön finer hän i Fläsjön. Passon, a stott ngn i man amun, stut. fr stott

16. Bröllopp, hällar h. 8 der: men gast: bestod sig nästan mat a briden gylfve, med deres portioner deres, s. hän ätes brud flkt, när de ank. vore all for druga, t. ex. vor. Hus häll for skulle gästa med for de följ:

- 1. 50 Punnbr } Men vid af stott. fr gast: mat sjä af
- 2. 20 Bräc br } all st: mat. Chors st: Upp hän gä med
- 3. 8 10 Bull } de brud flkt skulle höjas: hän is br
- 4. 4 Brä br } Br. briden: nu vor hän ymmet a grank
- 5. smör, peder } med mat af 4 ata dag, men stör hän o orog. en hän me. g. a Ung, de d. f. vill röf fr. d. scot brud st. Om Gamora t. e st st, fr gast de hän af Gud: detta att ut orda, for e id hän and. De vida ngn g hän att hän br br med hän, de nu

denna sed hålla på att afläggas. Efter upphöjningen blef upphöjningsmålet, som bestod af alla slags bröllopsbröd, lagút i lotter å bordet för hvarje gäst, och brudparet satt å bordet och tracterade med brännvin, nemligen brudgummen karlarna, och bruden qvinnorna. Nemnde lotter sparade gästerna hem. Efter denna måltid var en otjenlig sed, som varade 1 eller 1/2 timma, i thy att först mankön (ynglingar) klefvo upp på bord och bänkar, där de skreko det värsta och mästa de kunde, bultade och slogo sönder utan krus, det som var ömtåligt. Sedan qvinnorna upp på samma sätt, hvilka auct. hörde storma och skrika ännu värre. Hvilket allt förekom en främmande förskräckligt, så att auct. sväger Ingel Pehrsson i Sörfors, som år 1831 bevistade ett sådant bröllop började gråta och ämnade resa därifrån. Qvinnohufvudbonad, när de dansa, är löjlig och dum. De binda några kattunshalsdukar om hufvudet att de stå yvigt, ju större och yfvigare, ju bättre. Obegripligt hur de uthärda ideligen dansa därmed, men blotta sig för öfrigt så mycket, helst e. m. (efter maten?), att de hafva blott kjortelen. Gammalt folk dansa lika med de unge, lätt låt på låt, ehuru 70 a 80 år gamla. Morgonvard, sista bröllopsdagen är slutmåltid, då skall det vara ölsoppa, så kallad handskvälling, emedan man då skall söka efter sina handskar och begifva sig åstad, äfven annan mat mat därtill och supa duktigt om något är kvar. Spelmän och slägt stannade längst. Gästerna inspelas och bortspelas. De sitter ock bredvid brudgummen och spelar för hvar och en som går fram att gifva på bordet. Dansarpengar brukas icke. Bröllop hållas våren, om icke peric. in mora. Efter brudgröten, qvällen, passa sedan brudgummen och bruden sjelfve upp.

17. Barnöl, hålles efter kyrktagningen. Faddrar gáfvo modern en särskild för tillfället gjord bytta full af gryngröt, i mitten af den var en koppartratt hvari smör. Hon förde den hem från kyrkan, lemnade sedan tratten åter, gröten hölls varm. Byttan låg, men vid, med många band. Kallades ingångsmat, blott gifte faddrar gáfvo, ej alla på en gång. - häraf gjordes kalas hemma åt grannarne.

18. Hunla, fanns ej. I Tåsjö fanns den i flera byar. I Västra Tåsjön stor hummelgård.
19. Buan, fåbodar. Där är hela huset. Den som för små barn ej slipper hemifrån, har hemma hos sig någre getter.
20. Höbua, hölada hemma på gården.
21. Hörnstut, ett bockhorn att blåsa i, bäres af vallhjon såsom skräm-
sel för boskapen, höres långt. Hördes från Säljåsen till bodarne,
2/4 mil. NB. Köroxar höllos starkare än hästar.
22. Luur, af träd, omlindad med näfver, brukar blott spelas på när de
rodde till kyrkan, var trenne alnar lång. Kunde derå spela psaltoner,
viollåtar m.m. Ej alla förstodo handtera den. Hördes mycket långt.
23. Gäddors tänder, brukar man att peta i tänderna, att blod utkom, såsom
medel mot tandvärk. För hufvudvärk rycktes i hår att det smäller,
och smörja med brännvin.
24. Räflunga, förtäres för lungsot. Brukas och för vattsot hos kor.
25. Harmage, torkades och söndernuggades i mat åt barn för diarrhe.
Äfven brukades excrementer, som lades i deras mat. Harskinn såldes.
26. Råtan, liktorn, så kallades böld. Det var farligt säga rätta namnet,
man kunde då få den, äfvensom han kunde då bli värre.
27. Fähusgällen, där hades höns. Får, getter, hvilka sednare ej särdeles
trifvas där. Fähuspigan ligger här. Är inne mellan stillningarna,
hampa och stry kan hon spinna i fähuset. Inne torka, där håller sig
råare. Svin hades i stall, om där var rum, i annat fall i eget hus.
28. Mulloxen, den vita masken i mullen, om han är blå åt hufvudet blir
regnvår, men blå åt ändan, blir regnhöst.

- 29. Sädskeppa, af träd hvarmed brukar sås. Bäres å armen. Brukas ock korg.
- 30. 1. Hufvela, eller före midsommar.
 2. Löf- och höijsanna, brukas stora liar för gräs, smärre för säd. I skylen var 10 band. Matmodern eller någon annan gumma sår.
 3. Sjölsanna,
- 31. Låffte, ett rum, som var en afbalkning af stuguvinden. Där bröd. Andra delar af den innehöll blott skräp.
- 32. Herrberget, å dess botten hades spannmålen. Men nedunder sine kläder, och ligga där sommaren, när det är mycket loppor i stufvan och i foderbua.
- 33. Midsommarsafton. Om morgonen skuras stufvan. Sedan huggas i skogen löfqvistar och anskaffas löf för prydnad i rummen. Eftermiddagen badade alla i badstugan, några i sänder, men alla både unga och gamla piska sig med qvastar (såsom finnar). Till jul kunna de ock göra sammalunda. Sommaren, söndagsmornarne, när de blifva orene å slotten, kunna de ock bada sig i någon sjö, i synnerhet oftare karlarna när det är nära sjöar. I sina stufvor ligga de å renskinn.
- 34. Sälg, alder, m.m. spricka tidigt, blir svagår.
- 35. Gukkun, göken, om han gal å bar kvist, tidigt innan löfvet hinner utspricka, blir ock svagår.
- 36. Potatisris, slogs grönt, och brukas till sörpe-åt kor. äfven kokas jemte rotskal och rofvor att göda småboskap, såsom t.ex. får m.m., som skola slagtas.
- 37. Stillningstid åt kor följande:
 - 1. kl. 6 morgonmål 1. då sämsta foder, emedan hungriga, då äta
 - 2. kl. 10 lillmål det.
 - 3. kl. 12 el. 1 middagsmål 2. få god mat, t.ex. kokt hästgödsel, hvaraf
 - 4. kl. 6 qväll de mjölka väl, blefvo släta, feta, vane
 trädde de derefter, men ofvan boskap kan ej lätt förmås dertill.
 - 3. halm
 - 4. gifves hö.

40

29. Sadlæppe, af Fred, komed br. Jai barer a armen, br. ved kong.

30. 1. Husevold, i ford midtsom.

2. Sofe-Højanna, } br. store diar for grøn, smatte god sad.
3. Sjølanna, } i, syden var to banded, med indy. n. a. gumme. Går

31. Sæfte, ett rum, f. var en afbalanz af Høgevolden:
der brød: andre de: af den nicholl. blott for sig.

32. Korberget, a deri boten hades symen: men nedvdr sine talde,
e ligg dar som nær d. a. nyed. loyner i, stufve, e i Sodvold.

33. Midtsom. aft.: om moron, sauras, stufvan: sedan kaggis i, stuf.
lof quiter e anskaffe lof for pyd i rumen: eft. m. bade de
alla i badstegen, nye i sed, men alla bade unge e. e. pirkta
sig med quaster for smor. Vill juhl huona de ock gode
sattig: smor, sond, morname, nar de blifve ovne a pottu,
huona de ock bada sig i ingi yd, i st. oflax her, nar d. a.
nar d. yd. i sine stufve ligg de i Risvæn.

34. Salg, Alder, m. m. spricka fest., Her song a:

35. Gudrun, Hören, om han gal a for quirt, fest, anou lofot
honor utspricka, Her ock song a:

36. Potatvris, Jogs grovt e br. till forne at kor: a for thokai ju:
vill hat e drofom att gote juu Höfvan, of t. e. Går, m. m. f. sade
slafte.

37. Stillingsted at Her Gollij:

1. ky. 8. m. m. i de færeste foder, smide, kungen, da ato det.
2. ky. 10. Sölmak, i. f. a god mat, t. e., her chästgödel, i. f. de nykt.
3. ky. 12. Midd. hade väl, blifve sata, geta, vare, frädd de
4. ky. 6. Orsall, do rikt men ovn i. f. juu her e i lat forner
der till... i. habn. 2. g. f. i. f. d.

38. Saffleta, betfall: kugga Saffleta: Foga deras bark at bor
malde mjöl at haffas ymeri a gnet: brost a fall: mått gran.^{Färent.}
39. Säfica, i. y. lat gräs, rundt, med svart föfs, växer i myror. växer i ^{Chut.}
40. Liira, i. y. gräs, hört, flatt, rymt: fört vid rötten, växer my:^{er}
ar drygt, i d. g. a deras hårda myror: Myrorerna fröas.
41. Uppått, i. y. inidell till deras fördrifna, vora t. n. n.:
1. Spidkitt vatten, inhatt. i yoring, att de frännas.
2. Spidkitt & Själsyud frö blandas, hof de i skola gly.
3. i. Älderkilabb, taggen nyd / 9 / väggstos, hof haffas ut på
isen, när yvot refves: men flyter han till lät
medt emot god, blifva de vort.
42. Jus Rosa, huson, hof i. hofet hof den, alla de unge g. g. inia,
fa rita.
43. Opelia, haj, när ynen vsten ligger ymörige tungt i frid, att
quiste & tall, spröta, i fver jukt, 1/3 ägg, i ägg, ar fuden till
gor: Spunna shall de äfn. H. Tung & god.
44. Dusfura, g. Du. Infridomad af yll, i. lundis om hofst. & sprut:
unga hof. röt. de g. i auty. spröta halv. id. en hofit begärq. ombufu
de n. med brun botten & rosge.
45. Halmsvärshor: flätad, hofsydd af halms, med h. v. v. hänga
man. fontörn: ero, stora: i den hader ält. yma f. d. r. man tog
halmen a 14 dag, i Statt Goetsel Rosen, när hon briser, a. h. hof
gul & mjöl, emott. de bröin, par d. are & h. h. g. a. d. m. a. godde.
46. Bjall Beca, mjöldro, d. u. d. b. att ja hom: i lott emitta af ^{Supiti. hof}
47. Haslaf, Hasvallen: i stalt be. drubba m. grund äfn. ^{Com.}
48. Jule, garte i fäbod, hof mjöldra i g. t. viden: fogs & byttas ^{Com.}
49. Wallen, de flere h. m. i. namn.

55. Rundlogar, hvarå tröskas af tvenne personer. Häst så van, att han går sjelf, blott vid vändning och skakning stadnas. Lada i samma loge.

56. för göken skulle man morron ta sig först någon mat, att ej träckas af honom, ty i så fall aftorkade man, afmagrad af hunger ända till nästa vår. Om man träckades af lommen, fick man vämjelse för all fisk, - det fel sky äta all fisk.

57. Hundskinnshandskar, brukade karlarna, men kalfskinnshandskar att hugga med. Muffar, brukades af förmögna qvinnor, andre vadmalsvantar utan finger, invändigt fodrade med lamm eller killingskinn.

58. Fårklippning, 4 gånger årligen:

1. <u>hösten</u>	1. när de insläppas.
2. <u>till jul</u>	4. strax de utsläppt dem. - Af <u>bukullen</u> (väft)
3. <u>Mattismäss</u>	göres strumpor, vantar, äfvenså af bockars rygg-
4. <u>sommaren</u>	hår. - De hafva bockar 7 a 8 år gamla. En sådan
	ger 10 a 12 pund talg, åtminstone lika mycket
	såsom en ko. Allestädes brukas getter. Anses myc-

ket förmonligt. De räknade i dryghet å mjölk 2 a 3 getter = en ko, och i födodryghet 5 = 1. Får och getter nästan lika i föda, dock de senare i vintern kunna utsläppas något ringare.

Auktors husbonde i Alanäs hade 16 getter. De hade ett rart bockslag. sid 45
Bockarne fingo bli 7 a 8 år gamla. Getter m.m. tvingas följa bocken sommaren: brukar mera getter än får, de sednare blott för nöd.

59. Tjenstehjons lön.

Drängar:

1. en tröija
2. ett par byxor
3. ett par strumpor
4. två par kängor
5. en lärftskjortor
6. en ylle d:o
7. en strig "
8. en hvit mössa
9. penningar, 20 a 24 rdr

Pigor:

1. ylleväf, 10 alnar: däraf blir en öfverdel och en kjortel
 2. lärft, 5 alnar
 3. striga, 5 alnar
 4. två par kängor
 5. ett par strumpor
 6. pengar: 17 a 19 rdr
- N.B. Barn, som valla få blott kläder.
Andra, som tillika kunna göra annat, såsom qvastar, tvagor m.m. få full lön, brukas mest stora wallhjon.

NB. Sista veckan i tjensten är ledig vecka.

60. Fårskinnspälsar, brukar karlarna vintern, utvända, hvita eller gråa. Förmögna af hundskinn. Qvinnor brukar kappor mot kölden. D:o göra byxor af bockskinn.

61. Kännemärken å god ko:

1. rumpan, så lång att hon räcker nedom bakknäna (Hödtjela).
2. eftersta sidbenan, smala och tunna, icke breda. Rumporna afklippas brukas till rep m.m. Är farligt låta dem bli långa sommaren, emedan de

49

50 Bondsbar, fr. at hor: god brafkyrd, men i forst. ingh, ar den
af. wim altfor, part, att de tjona.

51. Synan Rorger, gjorde flott: Simmer, af tag, gjorde Egve.

52. Granbar, fr. flott till betädnng afu dyrdalar:

- 1. Vallred, } fr. mörny. gaffel, af musa ljuv: 2. fr. de
- 2. Granred, } garsu: 2. fr. i badstufan
- 3. Sjöröred.

53. Sjösidan, sändes i bader: de. utthärta, på vadrest, dert
af sad utfor bader, skulle vid på: lasta korgar, de. full, for
... kom skulle och Hampnen lägga sig...

54. Frädbil, med Protapul 2.

55. Grundbogen, två fisker af 200 Rop. Häst ut wan, a. h. för
syll, flott vid vändng & spändng, sadner: bada i fjuta ägg.

56. god Göron, skulle man man ta sig först, när mat, att ej
trädas af hon: Ly i s. g. aftorrade man, af smag. af hump
ända till nästa vör: in man frädades af ämnen, flid man
wänjibe för all fisk, det fel a. sy. att all fjota...

57. Handhans handthes, fr. hary, men Palffe hauff a. huggande
Muffar, fr. af förmögna Wax andre Wadmal wertas uter,
fingen in. fördrade m. Samij. Billing Wim. af 70

58. Perklepning, 49: gr. ägg: 1. nar de insläppar: 2. Frax de

- 1. Wästen, } utslappit dem - af Wid Wid Wäst gore
- 2. Till Guld, } förumpar, wäntar, äfwa af Wid Wid Wäst gore
- 3. Matthar, } de hafra Wid Wid Wäst gore en wad. per wald
- 4. Dommar, } H. Salp, ämner tillika m. af en Wid Wid Wäst gore

städer fr. Gutter: Wid Wid Wäst gore de Wid Wid Wäst gore i Wid Wid Wäst gore
a. Wid Wid Wäst gore en Wid Wid Wäst gore 5 = 1: Wid Wid Wäst gore nästan
lika i Wid Wid Wäst gore d. Wid Wid Wäst gore i Wid Wid Wäst gore Wid Wid Wäst gore
bonde i Wid Wid Wäst gore, hade 16 Gutter: Wid Wid Wäst gore

fastna i moras. Horn brukas att ha smörjelse i och till kruthorn. Härnor (pannhud), att lappa skador med. Tungor, sparades till jul och fetisdagar. N.B. hade grym sed att slagta både i Jemtland och Tåsjön, man stack blott i halsen, och boskapen vrålade länge. Auktor kunde aldrig vara med, de höllo till i vedlidret men hördes ini stufvan. I foderbrist gafs kor sönderbruten bark, granris med laf å båslaf.

sid. 44

62. Kritturan gul Getter tåla bättre köld än får. Getmjölk tål
Souan bräk ej sommaren stå, måste kokas genast, och vint-
Gettran mäkker ren blott öfver natten. Getter och får i sam-
ma hus, de förra bästa.
63. Stenspisar, brukas, ej tegelspisar, blott en granne i Siljeåsen, som är förmögen, har tegelspis.
64. Elgkvigsskinn, deraf skinnsäckar åt karlarna, nemligen ludna: af elgskinn, breda bältet och skinnbyxor, äro mjuka, hålla mansålder, brukas somliga svarta, somliga gula, äfven till helgedagar. Af elghorn selredskap. Af elgbenlingar karlremskor. Skinn äfven i körredskap.
65. Gåsa, ficks lördagskvällar. Lördagmiddag kärnades. Åts tillika med fisk eller potåter, kunde ock få dricka mjölk vid äfven middag, ej annat till qväll.
66. Lekstufvor, med dans, brukades nästan alla söndagar i året, t.o.m. i slottanden.
67. Fällmahn, brukas å häst, vintern klippas rumpan. Bästa färg å häst var gul med svart man och rumpa med rand efter ryggen. Fulast ansågs hvit och röd, så äfven folks hår.
68. Tälgsten och qvarnsten, en bonde Pehr Persson från Hulkasåsa, belägen 5 mil ofvan Ström, ett berg innan dess gård. Han flyttade nerom å en kulle kallad Näkkåsen, äfven kallad Dragan, som var en vik af Strömsvattnet. Denne högg dem upp i fjellet Qvarnberget, 18 mil derifrån efter vattendraget mot Li i Norge. Dödde vintern 1832, född i Säljåsen, var enfaldig. Stora tälgstenar förde han i 2:ne halfvor. Efter häst förde han ej mera än en tälgsten och 2:ne qvarnstenar eller tvärt om. Han hade sagt, att å ett ställe måste han fara 2:ne mil forsar med dem. Högg dem hösten. Sålde dem till Dorotea socken. Tälgsten håller, räcker i ugnar hela mansåldrar, men äro fröna, så att de ej tåla flyttas.
1. en tälgsten a 3 fingrars tjocklek	3 rdr	
2. d:o d:o a tvärhands bredd	4:24	
3. 2:ne qvarnstenar kostade	12 rdr	sid 45.
69. Fäbodpigor, måste ensamma förestå alla sysslor i fäboden, koka nätter, o.s.v. Auktor och andra voro dagligen så trötta, att de gingo scfvande i skogen. En gång tog vargen från auktor t.o.m. skällgeten

62. Portulan gul, } Gitter tala bättre hölde än Jari Getmyölk
 2. Souan bråk, } tal ej smon jä; mestt ginstast hos Jari & vfrin
 3. Gettran mälles, } blott öfr. natten. Gitter = Jari i s. hui, d. f. gästa.

63. Storvrisar, fr: ej Ögelby, blott en grän i Sälgesen, i d. frimta.
 gen, har Ögelby.

64. Älgstäm, döref Jänfä at hary, nym. ludna: af Ög-
stäm, brada bäkt & snidbyxor, äro mynka, hälla manialdt.
 fr. som. svarta, som. gula, äfr. till Helged: af Älgstäm,
schlred 2 ap. af Ög byxor; harl brumfäror: pin äfr. i här red:
shaj.

65. Gaja, fi här hörd quäl: Lörd midt. harnades: ati fulla
med fi här potater, hunde och fi dricka mjölk vid, äfr midt.
 ej är at till quäl.

66. Bedstufvor m. dans, fr. nästan alla Lörd: i arit, t. a. m. i stötand.

67. Rällmahn, fr. a häft, vfrin hly ai rumpan: häfta fi ä häft
var gul m. fr at man e rumpan m. rand eft. ryggen: ful eft an fi
hvit e röd, sä äfr en fol här...

68. Sälgesten = Quarsten, en honde Öber Ö fr. Stullkaps, by 2 mil
 äfr. Strom, ett berg inn. dere fi id: han flyttade nör m a en hulle
här. Näddäjen, äfr. här. Dragon, 4. var en vid af Stroms vatten:
dere högg dem up i fjellit Quarberget, 18 mil der ift. eft. vatten
draget mot Ö i Wj: dödde vfrin 1832, f i Sälgesen, var en.
fäddig. Stora Ölgestenar förde han i helfror: eft. häft förde
 1. en Ölgesten a 3 fr fi förd. 3 cut } han ej mera än en Öl
 2. 2de 2de a fr. hans bredd 4: 24, - } sten e g ne Ölgestenar.
 3. 2de Öl st. höft a de - 12: - - } fr at om. han hade fäst,
 att a ett fälle, mätte han föra 20 mil för far med dem: högg dem
hört in: fädde dem till Doräthea St. Sälgesten haller. räcker i up:
var hela manialdt, men äro fr na, sä a d. ej tala flyttad.

70. Fåhus, så gjorda, att kor äro vända mot hvarandra med ko mellan dem.
71. Somliga sälja oxar till Norge. Qvinnor slutat sin spånad och väfnad redan strax efter påsk, måste sedan följa karlen att rödja, bryta upp jord m.m.
72. Hästar, vintern klocka, sommaren skälla. Såsom stora äro de särdeles begärliga. Kors ålder ses af ringar å hornen, hafva burit en calf för hvarje ring å hornen.
73. Mjölksstafvu, af gran, såsom hvit. Byttor (säga ej ämbar) af tall, urkokas tjära med hett vatten, i början blott smak deraf.
74. Trödjor, brukas af vidjor. (i lappmarken af träd).
75. Hästars kors m.m. löss äro af 2:ne slag:
1. hvita
 1. små såsom gnett borttas med qvicksilfver och ister.
 2. blåa
 - schmaren gå de bort sjelfve af regnet. Grassera å pigor förfärligt fort, men försvinna genast.
 2. stora såsom maskar, äro å sjuk boskap och mager, hvilken ock stelnar. De blifva vanligen å mager boskap.
76. Byarne, touras 2:ne gårdar att hålla tjur ann hvart år. Skördandstiden komma Nordanskogsbönder att upphandla hästar och boskap, äfven i Tåsjö och Dorotea. karlar i allmänhet snälla att slå.
77. Här äro jemtlänningarna tystare, sedesammare, förmögnare än Tåsjöbönderna. Hafva bättre slått men svagare mat. Så snart tåsjöborna fått en sup vilja de genast slåss. Höfliga, gästfria, sällskapskära. Karlarna något gamla, när de gifta sig, flitige (girige) i arbete. Karlarna låta håret växa långt. Blott brudgummar klipper för tillfället jemnt efter halsen; derföre mössan å hufvudet inne, att ej håret hindrar ansiktet.
78. Nyskuradt golf, därå lades halm, att man ej skall orena det våta golvet. Det togs bort, när det torkat.
79. Potäterland, gödes med blandad får- och getexkrementer, äfven hästexc.
80. Kött rökes hösten. Ägg kokas hårda såsom sten, brukas påskmorrn och pingst åt fremmande. Hög kam är tecken å goda höns.
81. i en säng ligga 2 a 3 personer.
82. Kräkor hållas ledsamme, när de äta åkern. Årligen trädes, men å trädet sås potäter eller hampa, emedan d:o tros må väl deraf.
83. Stångband, s.k. strumpeband, emedan de göras å en stång, hvilket går fort, nemligen 4 a 5 på en dag, och 2:ne par kängband.
84. Qvinnor brukar silfverked, deras enda grannlåt. Brukar blott hemväfda yllekläder. Blåa, gröna strumpor, fordom röda. Karlarna linda nerom byxorna strumpebanden att de synas, hvilket de hålla vackert. Vintern brukas lappsor och kängor med hö uti. NB. Ur brukar blott någon enda yngling, emedan det ansågs högfärdigt.
85. Snösockan äro stöfletter, som karlarna brukar till vardag, af grått vadmal - helgdagarna af bättre svart vadmal, häcktas tätt ihop. Varma och ta emotsnö vintern. Qvinnorna brukar dem ock vintern för snö.

86. Slagtren, någon köpa bönderna årligen såsom till helgdagar åt främmande.
87. Från Norge och Sollefteå marknader köpas jerngrytor, tunna, nätta, svarta ej från sig, starka. För en 4 kannors gryta betalas 4:24 rgs. Tälgstens grytor, voro ej så allmänna, emedan de hållas för dyra.
88. Brandjern, jernfot under kitteln. Kittlar brukas allestädes. Stekpannor från Sollefteå.
89. De förfärdigade en stor mängd träskedar, målade dem, och föra att sälja.
90. Kåntskor, näfverskor sommaren. Höga såsom remskor. Brukas af alla. Vallhjon (fäbodpigor) isynnerhet gjorde dem. En snäll, när det är godt efter näfver, gjöra 5 par på en dag. När det är ondt efter näfver, kan den med möda hålla hushållet med skor, får åtminstone ej sälja några. Till en sko åtgår 7 näfver a 1 famn hvarje näfver, således 14 till ett par. Lätta men för varma och svaga. I skog räcker blott en vecka, å myra, äng, slätt 4 a 5 veckor, någorlunda tätta, men blöta bli de tunga, besvärliga. Pris 1 sk banco paret. Göras allenast då björk löper, duga ej spara till andra året, emedan de hårdna, när de ligga. Auct. brukade dem en gång 14 dagar, men de voro så varma, att skinnet gick af föttren, så att hon måste i kängorna inlägga bark och tjära och bruka dem. Drängarna tiggde af pigorna sådana skor i fäbodarna, när de gingo att söka hästar. Brukades äfven under resan till kyrkan, och blott där sina remskor. Ingen brukade kängor sommaren.
91. Tennfat, tennkärl, uppställda i mängd i dtufvorna, var tecken till förmögenhet. Porcellainstallrikar, m. m. föraktades och sattes ej värde på, såsom svagt, man sade: "Rikedom var att ega mycken spannmål i herrberget", därom var isynnerhet fråga eller tal: ville främmande se förmögenhet, så anvisades de dit.
92. Störjsa, fäbodhus. Såsom en badstufva, utan mur, blott hällor uppresta i hörnet, vårdslöst, att eld och rök slog upp mot näfvertaket. Flera brunno upp. Lång lafve efter väggen att ligga på. Ett stycke från var mjölkbuva: Midsommaren släppes till fäbodarna, och äro där en månad, sedan hemma någon tid, därefter i bodarna ända till vintern.
93. Kalstola, små stolar utan karm, med 3 fötter, så kallad, emedan de sitta och karda å dem.
94. Yxställning, ställning för yxor, som de ha i förstufvan.
95. Sälgåsskalet, ett skal mellan 2:ne berg, långt väster om byn Sälgåsen, där fångades fordom många elgar genom jagt och grafvar. Därifrån hörde ock auct deras rötande. De röta såsom kor, men är ett långt högre och doft ljud: Brinn, brinna. Elgoxe större än honan, elak under brunsten. Auct. ätit köttet, som är groft och trådigt. D:o knäfaller och gråter, upphunnen af jägaren. De äro hela vintren i någon backe och gnaga litet bark, och svart laf. Växa öfver 3:ne år. Auct. såg 5 stycken springa öf-

ver Västra Tåsjö, jagade, syntes smärta och vackra. En hade gått öfver en myra vid Sälgåsen, Auct. tog 3:ne steg mellan dess fjät.

96. Sälgtjuka, brukas i kistor för god lukt. Koktes och af somliga i messe att gifva god smak. Brukas mycket löpe.

97. Hässjade hö såsom i lappmarken. Sjunga väl och ofta. Byn Sälgåsen angränsar till Ångermanland, är deras tal och seder blandat med ångermanländskt. I kyrka kläda de sig såsom jentor. Om kvinnor från främmande socken gifte sig här, antaga de jämtländska seder. Få bönder vintern ingen luden mössa, blott hattar. Köttet af stillade kreatur såldes vintern åt fjällappar mot renar. Karlarna brukar mest kortbyxor. Somliga karlar å bröllop brukar otjenliga byxor, alltför trånga, spända långbyxor. Sommar och vinter ligga de under fårskinnsfällar, men sommaren tunnare, gamla. Förmögne låta färga ylleväf röd eller blå. Ullhandskar brämas med le-kattskinn. När 3:ne vallpigor voro tillsammans, vallade en kor, en får, en getter.

98. I Dorotea brukar brudarna såsom ungmödrar ge band åt alla gäster, f.m. ungmöders dagligen. Det är kostsamt, åtgår 4 a 5 pund ull. De breda kängbanden gifvas åt närmsta släkt. Åt prästen svarta kängband. Ett par d:o a 1 quarters bredd bestod af 120 a 150 trådar, att göra dem åtgår 2:ne dar. Strumpbandpar 2:ne dagligen af en person. Brudämnet håller tråden sjelf, betalar i arbete för ett kängbandpar 12 a 24 skr. Strumpbandpar göra de gratis.

99. 1. Rykte går längre än man Ordspr.
2. Bättre en liten bit i ro, än flera i oro.

100. Hela Alanäs socken, utom Ringvattnet och Norsjö, är belägna omkring Flåsjön.

1. Alanäs	10. Lillviken	
2. Hafsnäs	11. Ringvattnet	
3. Kalkberget	12. Gubbhögen	
4. Lillholmen	13. Norsjö	
5. Storholmen		
6. Järfstrand	1. å östra sidan, 3:ne bondgårdar, 4:de prästgård.	
7. Löfberg	Har fyrkantform. Anses bäst.	
8. Sälgåsen	2. å östra sidan	4.5.6 å östra sidan.
9. Orrnäs	3. å östra sidan	7. å östra ändan af sjön
5 gårdar
9. väster från kyrkan		8. väster från kyrkan. 3:ne gårdar. Har mycket slott men frostlänt
10. å västra ändan af sjön, 5 gårdar.		
11. by 6/4 mil väster om kyrkan, den enda by, som har gångstig, nämligen 1/2 mil.		
	Har 5 välmående bönder, belägen 1/2 mil söder från Gubbhögen.	
12. by 2/4 mil väster om kyrkan.		
1. Flåsjön är 3 mil	-	vid Hafsnäs a 1 mil bred?
2 Tåsjön är 3 1/2 mil		

58

96. Saltsjöden, fr. i skutan för god lurt: hokten vid af somy i mes: i
fr. d. g. godsmad: fr. mycket god.

97. Hålsjöden 40 i f. i Sjunde: Ljunga wile ofta. Wym Saltsjöden,
angr. till Angmild, ar de of tale seder fr. m. Angmild i kyrka kläd
de of guds: sin duo. fr. fände i gista sig her, antaga de guds. sudor.
Fr. det wten egen lust: myssa, stort hatten. Rottet af steln. Creatur
yalden wten at fjällagen. mot Orman. Fr. fr. mest kort byxor:
Lomy. kary. a. i. b. fr. of. byxor, all for fränge, spändra tybyxor:
små wfr luga de undr färdse fält, mun larm tunare, of: gormer
lata fänge yllor af räd y. bla. Walds wten bramas med Sod:
stom: när wte wallig. wte fr. walladen her, en far, en gitten

98. Dorothea fr. Wren: of. Wngstads ge hand at alla gäster, fr. m. Wng-
mte dag. d. d. hoffamt, at gä. 4 a 9 st ull: de tida, hängs. gips.
närmsta sagt: at Präst. Gwarta Wängs: ett wte a. w. i ju. tida:
Leth. af 120 a 150 träd, a. g. d. at gä. wte her: strumpbyxor. wte dag
af en Person: Walds wten häng. friden wte, bet. i arb. for ett
hängsbyxor. 12 a 24 st. strumpbyxor god de gäster.

99. 1. Dyrskite gärlucigie in vian. } wte
2. Wätre u. liden bet i ro, d. ff. i oro. } wte

100. Fela stlanai. In utom som Oringvatten = Norsjö, ar fr. ombr. fläsm.
1. Stlanai, 12. Gudshögen, 1. a. d. wte wte wte wte: har 12
2. Hafsna, 13. Norsjö, form. wte wte: 2. a. d. 1. 2. a. d. 1. 4. 5. 6.
3. Thalberget a. d. 1. 2. a. d. wte wte wte, 5. fr. d. w. fr. fr. wte wte, har
4. Lillstommen, mysa. stort, mun fröste.
5. Stalmen, 2. w. fr. Wren: 12. a. d. wte wte wte, 5. fr. 12. 14. 16. m.
6. Järstrand, w. om W, d. e. W, i. her gä, wte 1/2 m. har 5 wte wte
7. Löfberg, 12. 14. 16. 18. fr. Gudshögen: 12. 14. 16. w. om W, wte.
8. Saltsjöden, 1. Fläsm, ar 1/2 m. vid Hafsna a. l. mil bred.
9. Dinnai, 2. Oringvatten, - 1/2 m.
10. Lillviden,
11. Oringvatten.

101. Alanäs by gränsar i söder till Allvattne 6/4 mil i Ström
 sydväst " fåbodarne 3/4 mil fult grantjäls-
 väster " Gubbhögen 1 mil land, där björn.
 öster " Hafs'näs 1 2/4 mil
 norr " Löfvik

Allvattne beläget å skogen mellan Alanäs och Strömsvattnet, där tvänne bönder.

Från Alanäs 1/8 mil är lilla sjön Krokvattnet, hvarest abborre och mört. Är grund. Härifrån ser man 1. Hafs'näs 2. Gubbhögen 3. den ena Holmen 4. Sälgåsen.

Från Alanäs till Ström är 5 mil.

102. Till Flåsjön kommo bönder med sillkappar, man köpte ej hel kagge utan lispund eller pund.

103. Å Ströms marknad nyårstiden togs förnödenheter. Äfven besöktes Sollefteå marknad.

104. Närmaste byar i Ström besökte ofta Alanäs kyrka.

105. Båtarna å Flåsjön taga 12 a 15 personer, ros af 2:ne personer, vanligen en kvinna i bakårorna. Fordom förolyckades många båtar.

106. Flåsjön bättre vinterfiske, emedan grund finnas, hvarest å isnät fås sik, lake, rör. Fångas mest sik och sill. Tåsjön däremot är jemndjup, fiska där till husbehof. I d:o 2:ne slags sill:

1. blåsill 2. småsjö d:o

1. stor, mager, skarp, stiger ibland upp så mycket, att de få flera tunnor.
 2. god och fet, är ej i stora svärmar. I Flåsjön finnes ej blåsill. I allmänhet fiska Flåsjöbönderna ej mer än till husbehof. Id och brax finnas icke.

107. Lapparne flytta mest strandväg, ibland ligga de några veckor omkring Lillviken och nödgas vänta på före, is.

108. Å södra sidan af Flåsjön, mellan Alanäs och Gubbhögen, äro dolda klippor i djupa vattnet, såsom ryggar, hvarå båtar kantra.

109. Alla byar hafva råg, i synnerhet Alanäs kan sälja råg.

110. Kapellpredikanten i Tåsjö hade lof af byarne Norrby och Rotnäs, att helgamässtiden 3:ne nätter fiska med nät, lektiden.

111. NB. Bonden Mikkel Mikkelsson i Gubbhögen, stor, stark och grof, förnögen. Så vildsint att i vrede råma såsom björn, emedan modren hafvande skall blifvit rädd en björn.

112. I Tåsjön brukas svin och höns allestädes. Tåsjön lägger vanligen tidigt.

113. Flåsjön lägger nyåret. I surväder icke förr än Kyndelsmässotid. Från Lillviken till Orrnäs 2/4 mil fryser han vanlig tidigt. Man går 1/4 mil efter Ahlviken, som är ett långt näs. När sjön är öppen vintern, fiskas vid Lakanäs ...

114. En enda bonde i Sälgåsen fångar räfvar med , fick 6 - 60 stycken årligen.

115. I Tjädernäs (Tåsjö) i ett kokhus sommaren med låg mur, inforo skattorna att äta ost. Hummelgårdarna gödas med hästgödsel och granris.

116. Blaver, kalla lapparne Flåsjön, sade lappigan Märta Andersdotter, fader aflidne lappmannen Anders Pålsson, moderfader Thomas Bryst, född d:o i Sälgåsen.

117. Gamla gubben Anders Eliasson i Afvaträsk född 1747 i Råström, död 1835 10/5, sade, att lapparne fordom dödat 7 grannar i byn, äfvensom i Hoting 1, hvilka blefvo öde, foro vidare till Storholmen i Flåsjön, där de, satte för tractering längs ett långt bord och väl druckne, kländes ihjäl af svenskar. Hans fader förut båtsman i Röström, var den förste, som kom till Afvaträsk, där han byggde en stufva, men var där blott en sommar, emedan han nödgades fly för lapparne, som hotades....

118. NB. Auct. fader gamle föregångsmannen Hendrik Jönsson i Västra Tåsjö, farmoder Brita Ersdotter f. Moderfader Erik Källström i Sälgåsen, varit soldat (se Sil 28),

NB. Jemtlands dialect förekommer ofta löjlig och otydlig, t.ex. under min resa sommaren 1834 mellan Föllinge och Ströms socknar, sade en liten flicka, som lotsade mig öfver en sjö: "Mä ska ro mellan öijan och näsan!" det är mellan Öhn och Näset.

Jemtland: Rim om människans ålder.

1. 30 år en man
2. 40 år gå an
3. 50 år står stilla
4. 60 år börjar låta illa
5. 70 års gubbe
6. 80 år ruten stubbe
7. 90 år barnaspe
8. 100 år ack och ve.

NB. Detta meddelades af mag. Viklund.

Om tecknen i husförhörsböckerna m.m.

Till efterrättelse.

Den pastor eller prästman, som upprättar förhørs- och kommunionboken har att iakttaga följande:

- 1:o Då församlingens ledamöter inskrivas, bör på sätt vanligt varit varje rote och by upptagas efter belägenhet, ty en annan ordning, såsom a, b, c, skulle förorsaka irring och tidsspillan vid husförhören.
- 2:o Hemmansägare i varje by införas i sin ordning, och bör för var och en samt dess husfolk upplätas särskild sida. Först inskrives husbonde, dess hustru samt i huset varande gamla släktingar, och sedan barnen efter åldern. Men tjänstefolket upptagas nederst på samma sida, på det när de träda i annan tjänst eller flytta utur huset, andra tillkommande må kunna inskrivas ovanför de förras utprickade namn. Den redighet och förmån, som därigenom vinnes, skall visa sig vid tabellernas upprättande och flera tillfällen.
- 3:o Efter de uti en by således inskrivna hemmansägare, lämnas ett eller annat blad rent allteftersom bymännen äro många och flera kunna inom 10 år möjligen tillkomma igenom hemmansklyvning och andra omständigheter.
- 4:o Därefter införas alla andra, som bo på byns ägor. Ock kunna 2:ne, ofta 3:ne hushåll eller matlag av krigsfolk, hantverkare och torpare upptagas med något mellanrum på en enda sida, emedan dessa hava sällan i sina hus av och an flyttande tjänstehjon och måste gemenligen lämna ifrån sig egna barn vid 15 års ålder. Av backstuguhjon och ålderstiget folk, som icke hava barn, kunna ännu flera utan oredighet införas på en sida. Där torpare, nybyggare m. fl. kunna möjligen inom 10 år vid en bys ägor förökas, bör ock därför lämnas en eller annan sida, innan man börjar inskriva nästa byalag.
- 5:o För herrgårdar, prästgårdar och andra hushåll, där många tjänstehjon finnas och ofta ombytas, böra drängarna skrivas på en sida och pigorna på en annan.
- 6:o Några blad i slutet av boken böra bestämmas för sådana personer, utom tjänstehjon, som ej hava egen hemvist, hyra hus samt flytta av och an inom församlingen, där de njuta salighetsmedlen.
- 7:o Igenom övervägande av allt detta och med den kännedom om var och en församlings hemmanstal, folkmängd och övriga omständigheter, som böra kunna av nuvarande ketekisationslängder inhämtas, bliver det för en pastor lätt att uträkna huru många böcker eller ark papper av det tryckta förmläret bör rekvireras för en för 10 år redig och fullständig förhørs- och nattvardsbok. Detta måste för lokala omständigheter bliva olika. Och då en församling av 1000:de människor kan bekvämligen och rymligt nog införas på 150 blad eller trenne böcker, kan en annan av lika folkmängd ej ordentligen inskrivas på mindre än 180 blad eller nära 4 böcker papper. Detta är i allmänhet sagt angeläget att tillse, det ej bristande rum må med tiden förorsaka oredighet i en bok, som skall kontrollera både lärarens nit och verksamhet samt åhörar-

rarnas upplysning och förbättrade seder.

N.B. För stads- och landsförsamlingar, efter folkmängden, måste beräknas huru många böcker papper behövas och huruvida denna bok bör bindas i flera band. I vilken händelse en viss trakt av församlingen inskrives i vart band. - Boken torde bliva för mycket ovig att hantera, om den består af mer än 6 böcker papper.

8:o Boken, som bör bindas på breda remmar av pergament eller annat skinn och förses med stadiga pärmar och skinnrygg, bör framför allt öppna sig väl, varom bokbindaren bör erenras.

9:o Hela boken bör med blyerts linjeras och avståndet mellan raderna bliva ungefär $\frac{3}{4}$ tum, ty på ett mindre rum kan det ej bekvämligen införas, om en person gått på ett år 3 eller 4 gånger till nattvarden, ehuru det sker med nummer, till ex. 24/7 eller den 24 juli, icke heller om i ett hjonelag den ene dör och den andre åter gifter sig, kan ej den nykomne maken redigt inskrivas i den utstruknes ställe. Men barn som födas eller redan ej äro komna till den ålder, att de inom 10 år kunna till nattvarden admitteras, skrivs närmare in till varandra. Och bliver det även nödigt, där många barn finnas eller flera tjänstehjon om året avflytta och ombytas.

10:o Var och en person får ej upptaga mer än en enda rad, varför alla titlar, som utmärka stånd, näringsfång, släktskap m.m., även själva namnet, där rummet så fordrar, böra skrivas förkortningsvis, men icke så abbrevieras att otydlighet och misstag därigenom kunna uppkomma.

Vidare, och på det en så inrättad längd eller bok må i alla händelser och avseenden tjäna till de mera och mindre viktiga ändamål, som kyrkoordningen och mångfaldiga andra författningar åsyfta, bör prästerskapet för varje person uti behöriga kolumner anteckna icke annat än vad de igenom anställda förhör, upptedda ordentliga bevis m.m., med visshet veta och känna om födelseår, naturgåvor, färdighet att läsa i bok, kunskaps- och förståndsodling, levnad och seder, varvid de anordnade signa eller tecken oförändrade nyttjas. Och skola dessa alltid och allestädes inom stiftet behålla densamma bemärkelse och mening, som för dem igenom förklaringen här nedanföre given är. Ävensom samma ord och talesätt, varmed tecknens bemärkelse äro förklarade, böra nyttjas uti de bevis, som prästerskapet av flera anledningar meddelar, i synnerhet dem, vilka flytta utur församlingen. En klok lärare tillser, att ej någon på osäkra rykten eller för ett och annat mindre felsteg, helst av ungdoms-oförsiktighet, bliver i boken noterad med svävande strecket , eller såsom ostadig. Utan bör detta märke: skrivas endast för dem, som gjort sig mera allmänt och bevisligen känd för böjelse till någon viss last, t.ex. fylleri, trätgirighet, och står i fara, att igenom vanan fördärvas. Men där bättring utan värdsilig näpst och aga tillkommer, bör detta märke till en rät linje såsom liknande en rät och jämn väg genast bringas. Icke heller må det undfalla en eftertänksam lärare och som är något van, att vara noggrann vid sina ämbetsgöromål, att åtskilliga små omständigheter böra i boken anmärkas så

framt lätthet, redighet och ordning vid åtskilliga tillfällen skola möjligen vinnas, t. ex. att för ynglingar som vistas vid något publikt läroverk skrives Schola, Gymnas. etc uti det årets kommunionsskolumn, vilken omständighet uti tabellen n:o 4 bör införas, att i sista eller annotationskolumnen skrives för vederbörande lytt, men för, oskicklig till arbete, blind, döv, dumbe m. m., som i samma tabell bör ingå.

1:o Vidare iakttages, att då ett barns födelse, dop m. m. inskrives i kyrkoboken, så bör dess namn och födelseår på samma gång införas i katekissionsboken, vilket faller så mycket mindre hinderligt, som prästen bör uppslå denne senare, om han skall med visshet kunna inskriva barnaföderskans ålder i den förra, vilket är nödigt i avseende på tabell n:o 1. Detta kan även vara nödigt i avseende på andra omständigheter.

2:o Att då i kyrkoboken ett dödsfall med sina omständigheter införas, skall ock för den avlidne skrivas uti förhörboken det ordet: död i kommunionsskolumnen för det löpande året.

3:o Att ingen tillåtes bo i en socken och bruka salighetsmedlen i en annan, om de ock utgöra ett pastorat, ty utom andra olägenheter skulle genom sådan tillåtelse tabell n:o 3 aldrig bliva riktig och sann, varför, då någon flyttar eller går i tjänst i annan församling, bevis honom bör genast meddelas, och den ort, stad eller socken dit han flyttar jämte attestens datum skrivas i kommunionsskolumnen för det året, som han lämnar församlingen. Hans namn överstrykes ej med grövre penna än att det sedan även kan tydligt läsas, vilket ofta torde behövas i en framtid.

4:o Att var och en person finnes i boken skriven för det hushåll, där han större delen av året sig uppehåller på det uppskrivning av sig angivande kommunikanter må lättare och med mera ordning ske, varföre och egentligen i anseende till tabell n:o 3 och 4 böra, i synnerhet det året för vilket tabell 3 och 4 skola upprättas, så väl inflyttande personer av andra församlingar, som de vilka inom socknen ömsat husbönder eller boställe, inlysas 14 dagar, högst 3:ne veckor från Mikaeli, på en eller 2:ne lördagar, då alltid katekismipredikan hålles; de förra då examineras och prövas om de svara mot sina medhavda bevis och sedan inskrivas; de senare utstrykas ifrån det hushåll eller by där de tjänat och uppföres vederbörligen, där de nu finnas. Detta är så mycket mera nödigt, som i annor händelse kunde inträffa, att en slyttande emellan församlingar antingen icke beräknades, eller råkade att 2:ne gånger upptagas i tabellen n:o 3.

Tecken för kolumnen: läser och förstår

För innanläsningen.

———— Har begynt att läsa

—————| Läser svagt

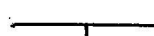
—————| Läser någorlunda

—————| Läser försvarligt

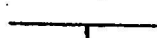
 Läser med färdighet

För begreppet.

 Har svagt begrepp

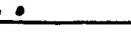

 Har någorlunda begrepp

 Har försvarligt begrepp

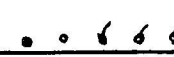
 Har gott begrepp

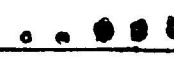
För utanläsning.

 Läser Luthers lilla katekes och jämte densamma

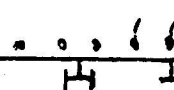
 Första huvudstycket av Svebelius förklaring; och så vidare en punkt
 för vardera av de fyra övriga huvudstycken.

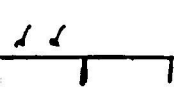
Glömmes någon av dessa delar, så drages ifrån

 vid punkten uppföre ett fint streck, vilket vid skedd

 förbättring åter kan intagas en utvidgad punkt.

Således betyda

 läser försvarligt i bok; har gott begrepp; förglömt att utantill
läsa 4:de och 5:te huvudstycket.

 läser svagt i bok; har svagt begrepp; kan luthers lilla katekes utan-
till; men förglömt 1 och 2 huvudstycket av Svebelius förklaring:
ännu ej läst de övriga

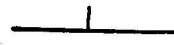
Tecken för kolumnen: natursgåvor.

 Har flit

 Har gott förstånd

 Har gott minne

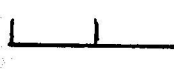
 Är lättjefull

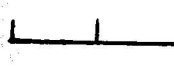
 Har svagt förstånd

 Har trögt minne

Vid den förändringsom hos personen kan finna rum iakttages, att
en punkt, satt till tvärstrecket, förtager dess bemärkelse, vilken
vid ny förändring kan återgivas medelst tvärstreckets utdragande

Således betyda

 har flit, svagt förstånd och trögt minne.

 densamme har förlorat flit och bibehåller övriga brister

 har gott förstånd och minne men är lättjefull

Tecknen för kolumnen:seder.

 Oordentlig, felaktig eller brottslig i något avseende, vilket närmast utmärkes med numret på det budord, varemot felet eller förbrytelseerna äro begångna.

 För fylleri sättes en punkt efter det svävande strecket, och för trätgirighet en punkt före.
 Vid skeende förbättring göres det svävande strecket till en grov, rät linje; men budordets nummer kvarbliver; varemot punkten sammanbindes med räta linjen, enär fyllerilasten eller trätgirigheten verkligen upphört.

När någon undergått kroppsstraff eller kyrkoplikt eller mistat äran, anmärkes sådant med ett kors ovanför det nummer eller tecken, som utvisar brottets art.

Således betyda:

 Känd för uppstudsighet emot föräldrar eller husbönder.

 Känd för snatteri och fylleri

 Mistat äran för mened

 Straffad för för stöld och fylleri

 Densamma numera icke känd för otrohet eller fylleri.

Obs! Var och en inser lätteligen att dessa tecken för levernet och seder icke böra nyttjas för andra än dem, som antingen äro tillförlåteligen kända och varnade eller lagligen förvunne till de brott och förseelser, vilka anmärkas.

Tecknen för kolumnen:förhör.

N. Närvarande. (För de frånvarande sättes ej något tecken.)

Tecken för kolumnen:nattvardsgång:

$\frac{5}{1}$ $\frac{3}{7}$ Kommuniserat den 5 januari och den 3 juli. Övre siffran utmärker dagen och den undre månaden av året.

Stånd och namn	Födda år och dag	Gifta år	Läser o. för- står	Natur- gåvor o. flit	Seder	År 1801	
						förhör	nattv.
Bonden Sven Ersson	1749 $\frac{1}{12}$	1772				N.	5/3
Hustr. Sara Nilsdtr fr. Alsike sn, Upp- land 1772	1752 $\frac{4}{7}$	1772				N.	5/3
Styvf. Anders Pikel	1727 $\frac{8}{12}$	1753				N.	5/3
Hu. Greta Persdtr	1730 $\frac{5}{8}$	1753				död	
s Erik Svensson	1773 $\frac{1}{9}$					N.	5/3
s Nils Svensson	1779 $\frac{7}{8}$	1800					5/3
hu Anna Jonsdotter	1780 $\frac{4}{3}$	1800				N.	5/3
sonson Sven Nilsson	1801 $\frac{20}{10}$						
d Märta Svensdtr	1775 $\frac{3}{2}$					N.	5/3
d Stina Svensdtr	1790 $\frac{3}{9}$						
Dr. Eric Andersson	1778 $\frac{4}{4}$						
Pig. Maria Ersdtr	1781 $\frac{1}{3}$					N.	5/3

Gamla mått

■ Släktforskning är populärt. I de gamla urkunderna stöter man ibland på mått, vars betydelse fallit i glömska. Här en liten påminnelse:

- 1 aln = 2 fot = 0,5938 m (se famn)
- 1 bandl = 100 kavell = 12,69 m² (se spannl)
- 1 börda (se lass)
- 1 famn = 3 alnar = 6 fot = 1,78 m (se gammal mil)
- 1 fot = 10 tum = 0,297 m (se rev och famn)
- 1 kannl = 1/56 tunnll = 88,15 m² (se rev²)
- 1 kappl = 154,25 m² (se tunnll)
- 1 kavell = 0,127 m² (se bandl)
- 1 kistl = 10 snesl = 100 bandl (se spannl)
- 1 korg (se stig)
- 1 kvadratfot = 10 kannl = 100 stång² = 10.000 fot² = 10/56 tunnll = 881,5 m²
- 1 kvadratstång = 100 fot² = 8,815 m²
- 1 kämma = 6 bördor (se lass)
- 1 lass = 24 kämmor = 144 bördor
- 1 mantal = 16 öresl = 384 penningl
- 1 mil (gammal) = 600 famnar = 10,689 å
- 1 penningl (se öresl)
- 1 rev = 10 stänger = 100 fot = 29,69 m
- 1 riksdaler = 48 skill = 18 daler
- 1 runstycke (se skilling och stig)
- 1 skilling = 12 runst (se riksdaler och daler)
- 1 snesl = 10 bandl = 127 m² (se spannl)
- 1 stig = 4 korgar = 64 runst
- 1 stång = 10 fot = 2,969 m (se rev)
- 1 tum = 1,0269 m (se fot)
- 1 tunnll = 32 kappl = 5,6 rev² = 4,936,6 m²
- 1 öresl = 24 penningl (se mantal)

- aln 1 aln = 2 fot = 0,5938 m
- famn storfamn = 8 x 6 x 3 fot = 3,77 m³
 skögsfamn= 6 x 6 x 3 " = 2,83 m³
 kubikfamn= 6 x 6 x 6 " = 5,65 m³
- fjärding 1/4 spann = 18,3 liter (torra varor)
- fjärdingsväg 1/4 mil = 2672,1 m. I äldre tider var en fjärdingsväg lika med 1/4 rast, ungefär 2,25 km.
- fot = 0,296906000 m
- halvstop = 0,6543 liter
- jungfru = 1/16 stop = 81,8 ml
- kanna = 2,617 liter = 1/10 fot³
- kannland = 1000 fot² = 88,15 m²
- kappe = 4,58 liter
- kappländ = 154,3 m²
- korn = 1/100 ort = 42,5 mg
- kvadratfot = 881,5 cm²
- kvadratref = 10 000 kvadratfot = 881,5 m²
- kvadratstång = 100 kvadratfor = 9,843 m²
- kvarter = 1/4 aln = 14,85 cm (1 kvarter = 1/4 stop = 3,327 liter)
- linje = 1912 tum = 2,179 mm.
- lispund = 20 pund = 8,5015 kg
- mil = 10688,5 m Obs gammal mil
- ort = 1/4 lod = 4,2508 g (1 lod = 13,2836 g)
- rast = gammalt nordiskt vägmått. en rast var egentligen inte någon bestämd väglängd utan så långt man kunde resa eller gå mellan varje gång man vilade. Längden varierade därför allt efter terrängen, men var vanligen mellan 8 - 10 km. En rast delades i 4 fjärdingsväg.
- ref (rev) = 100 fot = 29,69 m
- skålpund detsamma som pund
- skäppa 1/4 spann = 18,3 l (torra varor. En skäppa korn)
- spann = 1/2 tunna = 73,3 l

<u>spannland</u>	= $\frac{1}{2}$ tunnland = 2468,2 m ²
<u>stop</u>	= $\frac{1}{2}$ kanna = 1,3 l
<u>stång</u>	= 10 fot = 2,969 m
<u>tum</u>	En svensk tum definierades före 1863 som 1/12 fot = = 2,4742 cm, efter 1863 som 1/10 fot = 2,9691 cm
<u>tunna</u>	mjöltunna = 48 kannor = 125,6 l korntunna eller spannmålstunna = 32 kappar = 146,6 l löst mått. 9 tunnor löst mått = 8 tunnor fast mått.
<u>tunnland</u>	= 14000 kvadratalnar = 4936,4 m ²
<u>Längdmått:</u>	famn = 3 alnar = 1,7814 m aln = 0,5938 m kvarter = 1/4 aln åttondel = 1/8 aln sextondel = 1/16 aln
<u>Handelsvikt:</u>	skeppspund = 20 lispund = 400 skålpund = 170,030 kg pund, lispund = 20 skålpund = 8,502 kg skålpund kallades också mark = 425,076 g lod = 1/32 skålpund = 13,283 g qvintin = 1/4 lod = 1/128 skålpund = 3,321 g ass = 1/8848 skålpund = 48 mg
<u>verktum</u>	= 1/12 fot = 2,4742 cm
<u>parm</u> (hörmått)	= 27 kubikalnar (en kubikfamn var 27 kubikalnar, en kubik aln 8 kubikfot)
<u>måling</u>	= 1925 eller 2304 kvadratalnar beroende på om en stång beräknas till 3 3/4 eller 4 alnar

gilling (hörmått) = 48 d 88

Mynt

Från 1590: 1 daler D = 4 mark M eller 32 öre ö , $\frac{1}{2}$
 1 öre = 24 penningar

Från 1776: 1 riksdaler R = 6 daler silvermynt eller 48 skilling.
 1 skilling S = 12 runstycken r

Vikt

1 skeppund viktualievikt (170 kilo) Sk = 20 lispund
 1 lispund (8,5 kilo) L = 20 skålpund (425 gram) Skå
 1 mark (340 gram) M
 1 lödig mark (210,6 gram) Löd = 16 lod (13,1 gram) l

Mått

1 tunna (1,465 hektoliter) T = 2 spann (73 $\frac{1}{4}$ liter)

Slutligen återgivas några prov på förekommande siffertecken.

1 = \dot{i}, \dot{j}	5 = v, b	11 = x_i, p_i
2 = $\ddot{u}, \ddot{i}, \ddot{j}$	6 = v_j, b_i	50 = L, l
3 = $i\ddot{u}, \ddot{u}j$	10 = x, p	100 = C

Halva tal kunna återges med streckad siffra.

$\frac{1}{2}$ = f	$6\frac{1}{2}$ = bif
$1\frac{1}{2}$ = ij, if	$10\frac{1}{2}$ = xj

Uppgifter om pengar, vikter och mått i äldre tider är ofta svårtolkade. En god hjälpreda i dessa frågor är emellertid E. Heckschers skrift "De svenska penning-, vikt- och måttsystemen (1940). Kom ihåg att man kan påträffa många varianter på förkortningarna (de skrivna tecknen).

A	a	A	a	Q	Q		Q	VI
B	B	B	b	R	R	10	R	VI
C	C	C	c	S	S	C	S	VI
D	D	D	d	T	T		T	VI
E	E	E	e	U	U		U	VI
F	F	F	f	V	V		V	VI
G	G	G	g	W	W		W	VI
H	H	H	h	X	X		X	VI
I	I	I	i	Y	Y		Y	VI
J	J	J	j	Z	Z		Z	VI
K	K	K	k					VI
L	L	L	l					VI

		1615	1630	1644	1673	1678	1700	1734	1757
M	M	M	M	M	M	M		M	M
N	N	N	N	N	N	N		N	N
O	O	O	O	O	O	O		O	O
P	P	P	P	P	P	P	P		
Q	Q								
R	R	R	R	R	R	R	R	R	R
S	S	S	S	S	S	S	S	S	S
T	T	T	T	T	T	T			
U	U	U	U	U	U	U			
V	V								
W	W	W	W	W	W	W		W	
X	X								
Y	Y								
Z	Z								
Ä	Ä		Ä		Ä		Ä	Ä	
Å	Å				Å				
Ö	Ö		Ö		Ö		Ö		Ö

Anteckningar om hur bokstäverna i alfabetet skrevs under olika århundrande enligt Birger Källberg.

a	ä	å	ä	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö
b	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö	ö
c	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d
e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e
f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f
g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g
h	h	h	h	h	h	h	h	h	h	h
i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i
j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j
k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k
l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m
n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p
q	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s
t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t
u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u
v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v
w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y
z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z
aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa
bb	bb	bb	bb	bb	bb	bb	bb	bb	bb	bb
cc	cc	cc	cc	cc	cc	cc	cc	cc	cc	cc
dd	dd	dd	dd	dd	dd	dd	dd	dd	dd	dd
ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee
ff	ff	ff	ff	ff	ff	ff	ff	ff	ff	ff
gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg
hh	hh	hh	hh	hh	hh	hh	hh	hh	hh	hh
ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii
jj	jj	jj	jj	jj	jj	jj	jj	jj	jj	jj
kk	kk	kk	kk	kk	kk	kk	kk	kk	kk	kk
ll	ll	ll	ll	ll	ll	ll	ll	ll	ll	ll
mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm	mm
nn	nn	nn	nn	nn	nn	nn	nn	nn	nn	nn
oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo
pp	pp	pp	pp	pp	pp	pp	pp	pp	pp	pp
qq	qq	qq	qq	qq	qq	qq	qq	qq	qq	qq
rr	rr	rr	rr	rr	rr	rr	rr	rr	rr	rr
ss	ss	ss	ss	ss	ss	ss	ss	ss	ss	ss
tt	tt	tt	tt	tt	tt	tt	tt	tt	tt	tt
uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu
vv	vv	vv	vv	vv	vv	vv	vv	vv	vv	vv
ww	ww	ww	ww	ww	ww	ww	ww	ww	ww	ww
xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx
yy	yy	yy	yy	yy	yy	yy	yy	yy	yy	yy
zz	zz	zz	zz	zz	zz	zz	zz	zz	zz	zz

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Handwritten scribble

Övernaturliga väsen och händelser

Om vettrar

Vettrarna ha boskap och andra husdjur precis som människorna. Om någon kommer deras djur så nära att han kan kasta stål över dem, så bli de i och med detsamma vanliga materiella djur, och kan då räkna dem som sin rättmätiga egendom. - Det finns en ramsa, som innehåller namn på vetterkor: Ko-linne, Ko-kinne, Ko-öra, Bramm-kom-fram, Jule-så-fjäle, Silversalabommar, Piga, Hålan. - Om man bygger husdär vettrarna har sina vägar, vettervägar, bringar det olycka för en.

En fältjägare Gabriel Andersson i Tullingsås (f 1803 i Häggsjövik, Hotagen) var en morgon på väg upp emot Breckälven. Vid en fäbodvall hörde han en botös, som han förmodade vara en vetterkvinna, locka korna med dessa namn.

.-.

Jag hörde en vetterhistoria jag i Åsen då jag var ung, och jag gitter (måste) nu tro det ock, för det var ju tjocka släkten, som hade sett det och berättade det - det var nu morbror och morbrorhustru och kusinerna, två döttrar, som var garv (vuxna). Jag kom från -vattnet - det var strax före jul på adertonhundra-åttiosex - och då jag kom hit i Olagården - Ola var nu morbror min det - så hade de sett en vetterkvinna några dagar förut. Hon kom från sjön och for oppöver åt Andersgården. Och solen sken på henne, och hon var alldeles röd hela (helt och hållet), och fina kläden (kläder) hade hon. Men hon gick inte efter någon väg. Och då hon nådde Andersgården, så gick hon genom stugudörren, och de tyckte det var så besynnerligt, så de stod där och glåmde (tittade) och bara väntade hon skulle komma tillbaka ut genom dörren. Men de såg inte något till henne. Och då gick de och såg efter, om det var några färder (spår) efter henne, så fann de inte några. Då de tog reda här med honom Anders, så hade de inte vordit var (varse) henne. Så det gatt (måste) ha varit någon vetterkvinna.

.-.

Till en bodpiga kom en gång en vetterkvinna och bad att få bo hos henne en tid medan hon födde ett barn och tillfrisknade.

Hon fick det, och som tack för välviljan skänkte hon bodpigan en mjölkko med en mjölkstäva hängande på ena hornet. Varje gång bodpigan mjölkade, skulle hon mjölka stävan full tre gånger men inte mer. Kon var en duktig mjölkko, och mer mjölk fanns alltid kvar i juvret, sedan de tre måtten var uttagna. Bodpigan tänkte därför en gång mjölka en fjärde stäva, men då försvann kon ögonblickligen.

.-.

En vetterkarl kom en gång körande till en gård och bad husmodern följa och hjälpa till vid en förlossning. Hon skulle ha ögonen förbundna under resan. Kvinnan följde honom, och vetterkarlen körde ganska länge, men hon tyckte att han körde runt, bara runt på samma ställe, för att hon inte skulle förstå vart det bar iväg. Då hon fick slå upp ögonen, var hon i en stor och mycket fin sal. Sedan hon hade uträttat uppdraget fick hon silverskedar och andra saker.

.-.

När Löf-Sven i Öjarn var ute och jagade en höst, låg han över en natt i Ruvbodarna på Önskogen. Då kom en vetterkvinna in till honom med en brödkaka och ville byta åt sig en av hans kakor, men Löf-Sven vågade sig inte på bytet.

.-.

En kolportör, L.O.Winberg, höll på och metade i en tjärn på Lövbergaskogen en sommarnatt. Han var på en flotte ute på tjärnen. När solen skulle till att gå upp, kom en stor hop folk med boskap nedåt tjärnen och stannade där för att vila. Några av karlarna i sällskapet bad, att de skulle få komma ut på flotten och meta, och Winberg kunde inte neka dem. Men det kom så många, att flotten började sjunka. Då frågade Winberg dem: "Vilken och hurudan gud har ni?". Då for de genast till land och hela s. llskapet gav sig i väg så fort de kunde.

Om skogskäringen

Då de ljustrade om hösten på kvällarna kunde "skogskäringa" komma springande på stranden och skälla som en hund på dem eller skratta åt dem.

Om jultjyva

"Jultjyva" var en ful käring, som for omkring på en släde med ett kar om jul. Genom väggarna på karet var spilar islagna. Om barnen var elaka hotade man dem att en jultjyva skulle komma och stoppa dem i karet och ta dem med sig. - Jultjyva for omkring överallt. Så fort det smäll i knuten så sade man att det var jultjyva, som var ute och for. Efter tröskningen före jul skulle de sopa loggolvet riktigt väl. Ty låg det kvar något korn över julhelgen, så kom jultjyva och pissade på det och förstörde det.

Bergtagen

I Äspnäs satt en liten flicka, Anna, som var tre år gammal, på en stor sten invid gården. Rätt som det var var flickan försvunnen. De gick skallgång och hittade henne till slut på Nordhösen (en berggudde norr om byn). Hon låg där invid ett kullfallet träd, överbredd med mossor. Det var om våren, och bäckarna var stora. Mellan byn och platsen, där de hittade flickan, rinner en bäck, som var alldeles för stor för att hon skulle ha kunnat komma över den utan att drunkna. När de frågade flickan, hur hon tagit sig över bäcken, svarade hon, att "Svartricka" hade burit henne över. "Svartricka" beskrev hon som något slags djur. En tid efter var det en gång flickan började gråta och skrika. Hon sade, att hon såg "Svartricka", men de andra såg ingenting. - Den som hittade flickan på Hösen blev efter den dagen rubbad till förståndet. Flickan växte upp och blev gift med S.N. i E.

I Linnvikbodarna i Ön kom en liten flicka, Brita, bort. Folk gick skallgång i tre dagar, men de kunde icke upptäcka något spår efter henne. Då kallade de till en visman, och han hittade flickan genast. Hon låg bakom en stor sten på fäbodvallen, men hon var osynlig för vanliga människor. - Flickan blev gift med S.P. i S.

Om jordgods

Där man sett härmasken (skree) gå eller en drake slå ned, finns det "jolgoss" nedgrävt. Skree är en sorts mygglarver, som stundom vandra massvis i ända till 3-4 m långa och 8-10 cm breda tåg. Larverna sammanhålls därvid av slem från kroppen och tåget liknar en lång slingrande orm. När meddelaren var ung såg han en gång något som han trodde var en drake. Den såg ut som en timmerstock och var alldeles röd utan att glänsa och den for fort ned genom luften på några mils avstånd.

Jordgods, som man hittar, skall man genast lägga stål på, ty tar man ögonen från det, försvinner det genast.

På penningholmen i Ön har lapparna långt tillbaka grävt ned stora silverskatter. Men att söka rätt på den är lättare sagt än gjort, ty trollen vakta skatterna och är knepiga nog att hindra den som letar. Det är bara under den korta midsommarnatten man kan söka silverskatterna, och då gäller det att gräva, bara gräva, och hända vad som hända vill, så får man inte göra något avbrott. En bonde från Strand var en midsommarnatt ute på holmen och grävde. Under arbetet tittade han upp lite grand och fick se att det brann hemma på hans gård. Han rodde hem så fort han kunde, men det hade inte alls varit någon eldsvåda.

Om lappar som trolla och förvandla sig till hamnbjörn

Lapparna och bönderna kunde inte komma sams förr i tiden. Lapparna menade, att det var de, som ägde landet, och att det var bönderna som var inkräktare. Lapparna var styva att trolla och kunde de på det sättet ställa till mycket förtret för bönderna. De kunde trolla sjukdom och död på människorna, de kunde göra en människa ständigt hungrig, så att hon åt och bara åt - och sket som en gammal ko. Om en lapp ville döda en fiende, så ritade han med ett kol en bild av honom på en vägg och sköt på bilden med en bössa. Hans fiende dog då ögonblickligen. En lapp, Lill-Jonas i Svanliden, tänkte på det sättet döda en människa. Men han var så full, att han sköt bom, och då träffade skottet honom själv i stället. Bönderna kunde också själva vända trolldomen tillbaka på den som trollade.

Då Per Olofsson-Sköld bodde i Risede hade lapparnas renar en gång gjort skada på hans skogsfoder. Därför sökte han upp lapparna en dag och trätte på dem och t.o.m. gav en av dem en örfil. Då föll lappen omkull och skulle trolla, men Per sparkade honom, så blod började komma fram. Ty om man kunde få något blod ur en lapp, när han stöp omkull och skulle trolla, då blev trolldomen oskadliggjord. Samma dag drucknade en av lappens renar i Fåna. Till en bonde i Fågelberget kom en julafton två lappar och begjärde skjuts till Gäddede. Men då han nekade dem det, hotade de med att trolla. När lapparna gått, tog bonden bössan från väggen. Då frågade hans hustru: "Vad skall du skjuta?". -"Jag skall bara skjuta på månen", svarade han och gick ut. Under natten var det många av lapparnas renar som störtade utför en brant fjällvägg och slog ihjäl sig.

Lapparna brukade krypa tre gånger genom ett trollbälte och på det sättet göra sig till en björn, hamnbjenn (hamnbjörn). Medan de förvandlade sig nämnde de människans anfallsvapen, och sedan kunde de inte skadas av dem. En hamnbjörn var därför mycket svår att döda. - En bonde hade en lapp att hjälpa sig att slå skogs-foder. De bodde i en foderlada. Några hästar gick på bete inte långt därifrån..Så en kväll, när lappen trodde att bonden hade somnat, kröp han genom bältet. Första gången fick han björnens huvud, andra gången blev han mer än hälften björn och efter tredje gången var han helt och hållet en björn. Varje gång han hade krupit genom bältet, tittade han åt bädden, där bonden låg, för att se efter, att denne såg och inte märkte någonting. Så gick björnlappen ut och dödade den fetaste hästen och åt upp den. På morgonen kom han tillbaka i sin mänskliga skepnad och satte sig på dörrstocken och petade kött ur tänderna. Bonden tyckte det var alltför kusligt att vara tillsammans med en sådan "dagaman", så han sade, att han kände sig krasslig och att de därför skulle gå hem.

En lapptjöta gjorde på samma sätt en björn av sin son. Men hennes son björnen blev dödad med en kniv. När hon fick höra det brast hon ut:"Ja, si je glömm bevaran för den sattans kniven!"

En höst kom en björn intill husen i Hillsand. Troligtvis försökte de döda honom men utan att lyckas. I alla fall tänkte de upp eldar för att skrämja bort honom, men då tog björnen kornskylar och lade på elden. På något sätt lyckades de väl bli fri björnen.

En tid därefter kom en gammal lapptjöta till en gård, där hon var mycket väl bekant. De såg att hon var halt, och det hade hon inte varit förut. Så började de tala med lapptjötan, att hon blivit ofärdig, och då utbrast hon:"Ja, si den Hillsands-Jonas, han skute", och skyndade sig sedan ut genom dörren. Hon kom strax ihåg, att hon sagt mer än hon skulle. De förstod då, att det var lapptjötan, som hade varit björnen.

Dödades en hamnbjörn, fann man trollbältet kring björnens midja innanför huden. -Det berättas att i Ströms gamla kyrka fanns en hamnbjörnhud, som användes som matta vid brudvigslar.

Historier om förhäxade skjutvapen

En skogare <jägare> var tidigt en morgon ute i skogen och fick se sju rövare, som satt bredvid varandra på ett kullfallet träd och betraktade sitt hoprövade byte. En eld sprakade framför deras fötter. Jägaren tänkte skjuta dem, men skottet klickade. - "Det klickar i skogen", sade en av rövorna. - "Det sprakar i elden", sade en annan. När skogaren sköt andra gången, gick kulan genom alla sju rövorna.

Det var en gång ett sällskap skogare, som skulle i väg och skjuta en björn. Då de var färdiga att fara, så fick de höra, att en granne hade sagt: "Då int strekan (pojkar) mien får va mä, så ske dom (dvs jägarna) int få nöuge tañ dann bjenna". Då ledaren för jakten fick höra detta började han mumla något, sköt skottet ur bössan och laddade ett nytt. Så bar det i väg till skogs. De som först kom fram till det ställe, där björnen var, började skjuta på honom. Men kulorna bet inte alls på honom; de blev bara platta som mynt mot björnens hud. Ledaren för jakten var gammal och hade blivit ett gott stycke efter, men nu nådde han en av sällskapet, som hade brutit ena skidan och därför inte kunde fortsätta. Ledaren lämnade sina skidor och sin bössa åt mannen, och när denna kom fram till björnen och sköt, så dog den. - Förr brukade de förstöra kräken för varandra genom att modstjäla dem (genom trolldom stjäla modet). Han Per brukade modstjäla hästarna för honom Jakob, sonen sin, som han hade lämnat från sig gården åt. Han Jakob fick dit honom Johan i Högen, som var en tocken där visman, som brukade bota kräken för modstjälning och all slags sjukdom. Han Johan hade björnsinnet och björnmakten ock, och hade björnhåret på bröstet, för moran hsns hade vordit skrämnd utav en björn, då hon gick med honom. - Nå, då han Johan kom dit, förstod han Per, vad det var fråga om och gocl hitåt honom Petter Öst-i-gården. Han Johan tog bössan utav väggen och laddade henne och sade, att de skulle skjuta, sedan han gått ut och kommit så långt, att det inte lyste på honom (att han inte syntes). De gjorde nu som han sade, och då det small, så ramlade Per utav stolen, där han var här med honom Petter, men då skyndade han sig upp och glåmde ut genom glaset, om han såg honom Johan. Men då han inte såg något, så vart han ofärdig medan han levde. Men hade han fått sett honom Johan, då hade han kunnat ställt skottet tillbaka på honom.

Tro om djur

Om björnen

När björnen går i ide, kan han lägga sig t.ex. på en hög av kvistar och grenar, som han samlar ihop. Han säges då "ligga på brottet". Det skall också ha hänt, att han rett sig sitt ide uppe i något träd. - Björnen säges ha en mans vett och tolv mans styrka. Bli en havande kvinna skräm av en björn, så får hennes barn, sedan det växt upp, "björnsinnet" och "björnmakten" och blir till olycka för björnen. Flera sådana män har omtalats. Därför brukade björnen, när han träffade en sådan kvinna, gräva ned henne i jorden. - En björn hade en gång tagit fast en havande kvinna och tänkte gräva ned henne, men hon lyckades lura björnen. Medan han grävde och då och då kastade ett öga på kvinnan, passade hon dessemellan på att taga av sig det ena klädesplagget efter det andra och kläda dem på en trästubbe, som hon satt invid. När hon var färdig med det, smög hon sig bort, och björnen fortsatte att gräva, i det han tog stubben för kvinnan. - En annan kvinna, som råkat ut för en björn, flydde upp i ett träd. Då björnen kom efter tog hon och pissade i ögonen på björnen, så det sved. Han tog då med framfötterna åt ansiktet för att få bort pissen, men förlorade taget och föll till marken och bröt ryggen.

Om ödlor

Ödlorna betraktade man som människans fiender. Sov man ute på marken eller t.ex. i en skogslada, trodde man att ödlorna kunde komma och krypa in i munnen på en och ner i magen och ställa till obehag. Träffade man på en ödla gällde det därför att göra den oskadlig. Man brukade göra på det sättet, att man klöv en käpp i ena ändan till en klyka, och i den klämde man fast ödlan. Sedan stack man den andra ändan av käppen ned i jorden, och ödlan fick hänga uppe i luften.

Om ormar

Mot en orm, som man träffade på, skyddade man sig så, att man gick tre gånger motsols kring ormen, under det man läste följande vers (ur psalm 216 i gamla psalmboken): "Gud bannade ormen i första bann: Dig skall man hata både kvinna och man. På ditt bröst skall du kräka (kräla). I jordens tvång skall vara din gång, och jorden skall du äta."

Om lämlar

Lämlarna sades vara den ondes löss. Den onde kammade sitt hår vart sjunde år, och då blev det lämlar.

Om spindlar

Spindlar behandlade med stor omvårdnad. Såg man en spindel på ett ställe, där den kunde fara illa, så gällde det att på varligt sätt flytta honom till ett säkert ställe. I barn inplantade man, att det var en stor synd att med avsikt skada eller döda en spindel. Sågs en röd spindel på kläderna, så var det ett förebud till lycka.

Birger Källberg, född den 1 april 1909 i Ingatorps församling, Småland.

Birger tog sin lärareexamen i Linköping 1932 och kom till Jämtland som lärare vid Havsnäs skola år 1934 och han blev sedan bygden trogen hela sin livstid. Han kom att göra mycket för vår bygd och Alanäs socken. Tack vare hans forskande och samlande av bildmaterial har föreningen kunnat ge ut 27 häften till år 1991.

Dessutom har Birger gett ut en släktkrönika, som sammanbinder olika släkten till varandra ända från 1600-talet inom Alanäs kommun.

Flera häften kommer som handlar om det kyrkliga arbetet inom Alanäs socken.

Havsnäs bygdeförening känner stor tacksamhet för allt arbete som gjordes innan han en vacker sommarkväll år 1987 i juni månad lämnade oss.

